

Kunst ja Kirjandus

Nr. 37

Esmaspäeval, 31. oktoobril 1932

I aastakäik

Arusaamatused kunstpoliitilistes põhiküsimustes

K. A. HINDREY

„Kunst ja Kirjanduse“ number 35 toob J. P. sulest artikli pealkirja all: „Kunstpoliitilisi põhiküsimusi“, milles teeb mõningaid ettepanekuid sihtkapitali ning kunstharrastajate suhtes. Need ettepanekud jäägu diskussioonist praegu eemale, küll aga on mõnel põhiküsimusel tarvis peatuda.

J. P. lausub: „On muidugi iseküsimus, kumb põhimõte või seadus, või korraldus, on õigem, kas see, mis igati uusi ja vanu jõude hoiab ning meeltab loovisikuina sellele või teisele alale, või siis see, mis kunstialalalisi isikuid omavahel sunnib endid arvustama, see pidurdab uute vähepõhjendatud esileõusu.“

„Kui põhimõtteliselt küsimusse suhtuda, siis tuleb tahes-tahtmatult eelistada esimest, s. o., vanade kui noorte võimete hoidmist ja meelitamist kunstialale. (Mina harvendus.) Kuid tegelikkusse on see toonud vaid pahesid, on kasvatanud ainult arvuliselt suureks meie kunstnike pere, vähem võimaldanud kvalifitseerimist ja meie kunstitaseme tõusu.“

See on õieti J. P. poolt nii keeruliselt öeldud, see „üheltpoolt ja teisest küljest“, et siin juba arusaamatused nõodapääsmatud on. Miks vanu peab veel nende kõrges eas meelitama kunsti alale, miks tahes-tahtmatult ja põhimõtteliselt seda seisukohta eelistada, see on kõik hämar. Meie oleksime vast uudishimuga tahtnud kuulda, mispärast nimelt niisugune seisukoht nõnda võluv on

Mis aga peasi — kindel on, et seda ei võinud kirjutada kunstnik, kirjanik, ei võinud lausuda inimene, kel kunsti mõistega end seob miskisugune pühaduse tunne, millest küll praegune aeg nagu häbeneb kõnelda, mis aga siiski on olemas. Sest kunstil on siiski oma sakramentaalne misjon ja ta erineb usust sellest, et ta ei vasta ega meelita oma preestrite kaudu. Kunstil nimelt on koguni väga tagasitõrjuv käsi, ja need, kes teda õieti teenivad, need ajavad sanktuaariumist eemale kõiki sissetungijaid. See nimelt on see kõige põhjalikum eksitus kunsti põhiküsimuste juures, et arvatakse endid kutsutud olevat, kuna kunsti nägu nende trügijate vastu on karmilt jahe.

Kui J. P. kõneleb mõned read edasi „kunstitsejaist“, siis on ka tema teadlik selles astmelises küündimatuses, mis viib kõrge kunsti trepilt õige alla. Ka tema ei tahaks neid kunstitsejaid

O. ESLON

VANA TALLIN

näha sumbutamas oma hulgaga tõeliste kunstnike tööd. Kuid meie ei tea mitte, missuguselt astmel algab tema diferentseerimine. Selge on aga, et juba väga allpool neid, kes suhtuvad südametunnistusega kunsti ja annavad nõu: näpud küljest.

Sest tõelises kunstis ja tõeliste kunstnike juures valitseb ikka ja alati veel see põhimõtte, et suhtutakse soojalt andekusse ja võimisesse, kuid hoitakse alati. J. P. seisukohale otse diametraalselt ja järsult vastu on tõsiste kunstnikkude oma, kes ütlevad, et valitagu kõike muud, mitte aga kunsti okasterikast teed ja martüürümi. Ei kõnelda mitte materiaalistest viletsustest — see on vanemate ja sugulaste ja kodanliku mentaliteediga inimeste mure — vaid kõneldakse sellest hingelisest raskusest, mida paneb peale

kunsti teenimine; mõeldakse alatisele võitlusele kunsti-Jehoovaga, kus temaga peab maadlema, et ta õnnistaks, sellele käte ringutamisele alati kättesaamatu ja alati midagi puudu jätva hapra ideaaliga. Loetagu Zola „L'oeuvre“, seal seisab ühe kunstniku võitlus sees.

Ma ei taha mitte ütelda, et need, kes seisavad kunstikoolide eesotsas, ei täidaks oma kohut ja ei kinnitaks igale õpilasele, kui tõsine ja raske on kunst enesest. Kuid ma kahtlen väga, kas öeldakse ka selget ja pehmemadama tõtt algajatele, kel talendi raasugi ei ole. Kas öeldakse algajatele kirjanikele lausa ja halastamatult, et iga käsitöö teeb kümme korda õnnelikumaks ja loob vääruslikuma inimese, kui kirjanduse alale minek ilma hariduseta, hingeta ja andeta? Humaanitsemine on ju nõnda kaugele juba läinud, et igast üsna

LISA

KOIDULA-AUÕHTU NAISSELT SIS

vigasest ja haigest tahetakse kasvatada midagi väga alahoitavat ja hellitatavat. Ja nii siis juba ka kunstides, kuhu koguni juure pidavad meelitama! Selle asemel et ütelda: „Taevas hoidku Teid andenatukesegi eest. Ja andku Teile, kui Teil teda palju on, veel iseloomu ja tarkust ja õlgasid, mis jõuavad kanda erakorralliselt raskeid koormaid!“

Ning ainult see seisukoht on kunstis maksev. Sest kuigi meie teame, et väga keskmise andega, aga väsimata tahtjõuga saab ikkagi teatavale üsna lugupeetavale astmele, siiski naeratab kunst ka siingi natuke kurvalt. Ja vaatab väga põlglikult, süngelt ja külmalt, kui tema isehakanud väikesed külamisjonärid meelitavad täielikult võhikuiks jäävaid tema teenistusesse, kellele temple eelduegi pääs ei ole võimalik ega lubatud.

Tõkkeit teha talentidele ei tohi. Ja kuigi neid tehakse — talent seotud tugevusega murrab end siiski üldiselt läbi. Vast seepärast ongi moraalne vastuseis proovikiviks, et selektsiooni kaudu ainult kõige paremad pääseksid produktsioonile ja seega toodang oleks nõutud tasemel. Kuid juure meelitada, see viib nimelt selleni, mida J. P-gi mitte soovitavaks ei näi pidavat — kunstitemiseni, mis sumbutab tugevamate töö ja tema väärtuse.

MEIE ÜHERAAMTU-AUTOREID

Kirjandusmaailmas on tuntud palju üheraamatu-autoreid. Ilmutavad äkki ootamatult oma raamatu ja vaikavad siis igaveseks. Ja tihti selle ainukese raamatuga on saavutatud ületamatu, ainulaadne töö ja kuulsus, mis jääb püsima tähtsuseks tunnustatuna maailma kirjandusajaloos.

Ka meil leidub mitmeidki üheraamatu-autoreid, kes hiljem on väinud või siirdunud teistele aladele, jättes kõrvale edaspidise katsetamise kirjanduses.

Ehnam maailmasõja-aegseist võiks mainida Otto H. Müntheri „Sulejoontsused“, O. Truu „Jutud“, Rein Tamm: „Hingi Hämara!“ j. m. t.

Miliseimaist üheraamatu-autoreist on teada Arno Matteus'i, praegune Tartu linna arhitekti, „Surev polonees“, Volrad Mikkelsaari näidend „Laviin“, Alma Ostra „Aino“, Herman Jänese „Taevalminek“, Karl Abeni „Helisev vaikus“, Mart Leksteini „Kurbus“, Ormi Arpi „Gloobus“, K. Roolaini „Õised varjud“, H. Talomaa „Igavene elu“, Oskar Rootsmanni „Kaks algust“, ja rida teisi meie nooremalt, kellele suhtes on kõik veel võimalik.

JAAN RUMMO „KONEOSKUS“

on raamatukaupluste andmeil praegu menukaimaks raamatuks. Seda on umbes kuu aja jooksul müüdnud viiesaja eksemplari ümber. Koneoskus näikse praegu olevat üldse lemmikaine, seda tõestab kas või see suur koneoskuse kursuste või õpperingide arvigi, mis viimasel ajal Tallinnas tegevuses. Tüübiline ajamärk: endine sõna „konekunst“ on asendatud igalpool „koneoskusega“.

Koidula nime on nüüd jälle nimetatud lühikese ajaga küll kirjas ja kõnes rohkem kui varem kümne aasta jooksul kokku. Koidula isiku juures on peatunud naised ja mehed, arvestades tema hingeli. Tema pärast vaieldakse. Mingi jõu sunnil on Koidula pannud keeled enesest kõnelema ja südamed tema sõnu laulma. Proua Einbundil on õigus öelda klubiõhtu avamisel, et meie elasime viimase nädala Koidula tähe all. Imelik, soomlannast eestlanna Aino Kallas löi meile „Tähelemlu“ ja eestlannast soomlanna Hella Vuolijoki — drama „Koidula“. Mõlemad töid suure eeterliku rahvuskangelanna inimesena meie ette.

Elu loob suuri paradokse. Juba nimi Koidula kõlab kui kauge müüt ja ometi on selle mütoloogilise kangelanna reaalsed lapsed praegugi maailmas ja võõrad oma ema vaimustust süttitavale kujule, mis jääb selle suure naise kustumatuks osaks; see kustumatu osa oli ehk perekonnas eksitav, võib-olla perekonnapäikest tumestavgi ekstaas, eksaltatsioon, irrealiteet. Ja paradoksaalsed on otsused suurte kohta. Kroonlinna seltskond aimas vaevalt enda keskel preestrinnat, ühe rahva pühadust kahvatus, pödurus proua Lydia Michelsonis. Neljapäevane naisklubi koosviibimine osutus auõhtuks Koidulale ja ka neile, kes Koidula isikut lähedale suutsid tuua: kirjanikule, Koidula kehastajale laval, lauljale, kõnelajale.

Proua Einbund tänas soojalt autorit näidendi eest, mis kirjutatud naise südamega ja naise instinktiga. Ta tänas Erna Villmerit, kes Koidula kuhu püüdis kehastada. Annetati lilli kirjanikule, näitlejannale. Uksle ilmus päevapiltnik, kes tegi ülevõtte keset saali asuvast suurest lauast, mille ümber istusid aukülalised, küllalised ja juhatusliikmed. Rõõmus naer kajas vaid ükskord sellel muidu tõsisel õhtul — magneesiumi plahvatusel pildistamisel.

Järgnes riigikogu liige proua I. Steinmann, kes ütles, et kõnelda Koidulast on suurimaks auks igale naisele. Oma meeleolukõnes mainib ta kirjut rätikukest, mis lehvib tervitusena ilusast maastikust: kirjud väljad — need on Koidula luuleväljad.

Mida tunneb eesti naine Koidula vastu? Iga naine, kirjanik, kirjandusloouuriija, näitleja, kõik räägivad äärmise hellusega Koidulast kui pühadusest. Vene, poola naisele on pühaduseks neitsi Maria, eesti naine näeb teda aga elusana, inimesena. Pr. St. peatus Koidula kui abielunaise suure hingetraagika juures, millist sageli paremgi mees ei suudaks mõista. Mis paistab kapriisidena, on tõsine elu. Abielusoleval naisel võib-olla on tundeid, millest ta ei kõnele, mis on tema salajaim mina. Pealiskaudselt näib, et naine on õnnelikuim päikesega all. Koidula hingetraagikat ei kõrvalda mehe korralikkus. Maine õnn ei rahulda Koidulat. Sõnitud rahulolemine ainult suurendab ta nukrust. Tema-taolised naised ei peakski abieluma.

Ürginstinkti sunnil tegi ta seda. Ta armastas oma lapsi, oli hea ema. Koidula oleks võinud saada lapsi nagu meitsi Maria; eesti rahvas ongi tema kasvandik. Perekonna olemasolu lõhestab lauliku hinge. Naine tunneb, et tal on vaimuvara ja ometigi asjad kujunevad nii, et ta ei saa seda edasi anda.

Koidulas on suur vaimu-energia, töötahe, mida pidurdab keheline hädisus. Tema laulud kutsuvad üles, nad kutsuvad kasvama ja tõusma. Ta hüüab üksmeelele, puhtale mõttele ja tegudele. Ka praegune aeg vajaks preestrinnat kui Koidula, meie rahvas vajab sarnase meelsusega naise kui oli Koidula: „Mu, Eestimaa, sa looda, ka ajad muutuvad.“

Proua Vuolijoki kandis ette pühenduse Koidulale. Selles pühenduses ütleb ta tabavalt: „Ta on tulnud liig vara... kellele tehakse haiget...“ Mõnigi mõtle, kas kunagi saab aeg täis selliste tulekuks?

Klubi topelt-naiskvartet laulis kaunit laule: „Mis mulle jutustad, koidiktuul?“, „Mu isamaa on minu arm“. Juhatas pr. Kahu. Õhtu-kavas oli veel meeltulendavat laulu.

Teejoomine algas peale eetkandeid nii inimliku isuga, et üks huumorikas daam pajatas: „Kõik on söömise õnimas, Koidula on täitsa unustatud, keegi ei paku temale klaasi teed“. Paradoksaalne öde siin maailmas.

Peale sööma-aega järgnes meie sent-mentaalseim laul ette kantud naiskvartet. poolt: „Üks paigake“. Võis näha liigutatud nägusid. Elavad kiiduavaldused. Korrati.

Kostab muljete avaldamine üksteisele: „Kuidas meeldib? — „Väga kena, liigutav.“ Kõige vanemale osavõtjale, vanale emakesele ütleb keegi daam: „Teie võtate ka igalt poolt osa.“ Elavate silmtega vastab vanake: „Üürike elu, veel hoiab ta mind.“

Mari Raamot istub oma tuttavate lauda, kus kõneldakse ettekantud lauludest: „Põlved värikesid, nii tahtsin laulda kaasa. Mis on need uued laulud nende kõrval?“. Milline uskumatus uude ellu.

Proua Varma arvab: „Mulle näib nagu näeksin ma kõik aeg Koidulat oma ümber.“ Kuid tee? joodi ju suurema inanguga.

Proua Einbund kuulukse ütlevat: „Käin Koidula vaimustuses.“

Erna Villmer usaldab kahekõnes ühele teatrisõbrale: „Kuidas ma seda osa võtsin, võite arvata, kui mulle iga kaine sõna oli raske.“ Kuid peab uskuma, et geeniused on sageli kained, et siis vaim võiks sügavamini olla joobnud.

Sarnaselt suhtusid ärkamisaja rahvuskangelannasse eesti moodsad naised, eesti rahva eliit ja koorekiht, kelle isamaalsust on ähvardanud nii mitu taudi, millest ei pääsnud isegi isamaa pühaduse esimene vestaal — Koidula.

Femina rustica.

Mõnda Schveitsi nukuteatrite ajaloost

See oli umbes 1904. aastal, kui esimesed välismaa rändtrupid ilmusid Šveitsi oma guignol'ide, s. o., nukkudega käte peal. Šveitslaste külma temperamendi juures on sarnane loomulik huumor täielikult harv nähe.

St. Galleni linnanõunik, kes ühe aasta oli Münchenis õppinud, asutas esimese katseteatri, Müncheni kuulsa Frantz von Poggi marionettide-teatri eeskujul. Poggi vanemad olid Itaaliast sisse rännanud, mispärast ka arusaadav poja elav osavõtt ning armastus sellise töö vastu. Tema kuulsamaid lavastusi oli „Doktor Faust“ ja „papa“ Schmidt. Saksa vaimus üles kasvanud, maalikunstniku ja kirjanikuna andis Frantz von Poggi välja kurnis suure kogu illustreeritud näidendeid nukuteatrite tarvis.

Umbes 10 aastat hiljem 1914. a. ilmus ka Zürichis, teatri kunsti näitusel esimene marionettide-teater. Sellel näitusel oli esindatud ka huvitav kogu Siiami ja Jaava nukke.

Sellest ajast katsetati ja vintsutati neid väikesi algajaid näitlejaid, kuni teater viimaks jalad alla sai ühe muusika- ja teatrisõbra rahalisel toetusel. Kuna teatri asutaja oli dekoratiiv-kunstimuseum, siis sõlmiti peagi sidemed kunsttööstuse-kooliga. Kooli modern vaim oli asjast sedavõrd huvitatud, et asutati kollektiiv, kes vaimustusega uut tööd jatkas.

Alguses suuri raskusi tekitas kirjanike leidmine, kes sellekohast teksti oleksid osanud kirjutada. Alati muusikaliste esjade ümbertegemisega, ning lavastati marionettide ooperi nime all.

Kollektiiv koosnes kirjanikest, maalikunstnikest, muusikuist ja Zürichi kunsttööstuse-kooli õpilastest, kes hooliga modernismi laiati laostasid.

Loomus ühismeeles valmistati esietenduseks, kuid tuli välja vaid suure teatri kooperimine, kuigi need väikesed muust näitlejad oma primitiivse liikumise ja rääkimise tõttu töid näitelavale uue stiili.

PÄRNU PARNASSILT

Pärnu Parnass ähvardub lagedaks jääda. On lahkunud Pärnust tuntud triolettide autor Ed. Nukk, äsja lahkus Mats Mõtslane, kuhugi „Tori põrgu“ lähedusse. Vaikunud on Mart Lekstein, Jüri Andreller ja endine „nooreestlane“ Aug. Könning. Jääb ainukesena Pärnule iluks ja auks Joh. Barbarus.

LEGEND HUBERT VAN EYCKIST

Kahe Flaami kunstniku, vendade Hubert ja Jan van Eycki nimed on ülemaailmselt tuntud. Igas kunstiajaloo õpikus jutustatakse, et kuulus poliitlik „Talle ohverdamine“ Gentis alustati Hubertilt ja viidi pärast tema surma lõpule Janilt. On tuntud ka joonistus, mis kujutab mõlemat venda Van Eycki.

Emil Renders, vanade maalide koguja ja kunstiajaloolane Brügges, on jõudnud otsusele, et Hubert Van Eycki pole olnud olemas. Mingil kombel on maailmas levinud legend kahest vennast Van Eyckist, mida ei saa tõestada ühegi aja-

Sarnane töö koolis andis õpilastele võimaluse põhjalikuks arenemiseks mitmekülgse kunsti alal. Maaliti dekoratsioone, joonistati kostüümide makette, vooliti nukke, töötati ühes — lauljate, näitlejate ja muusikutega.

5-est seeriast lavastustest kestis iga üks 5—7 nädalat. Kulutati palju raha, seni kui asi publiku ja ajakirjanduse tunnustuse võitis.

Ja peagi rääkis terve maa Zürichi väikestest näitlejatest, kes kaugel igasugusest kadedusest ja silmakirjalisusest.

Arhitekt Mercies asutas sürichlaste lahkkel kaasabil ka Lausanne'is oma teatri, selle järel ilmus Biel'i linnakeses kunstnikest abielupaari Giaugue'de teater jne.

Muidugi kõige rohkem tehti tööd Zürichis, milleks palju kaasa aitas kunstnike aktiivne osavõtt ja entusiasim. Maalikunstnikud Bodmer, Gubler, Otto Morach, Max Tobler jne., kõik võtsid osa lavastustest ja nukkude joonistamisest. Carl Fischer pani kõik oma oskuse nukkude voolimisse, kas enese või teiste kavandite järele.

Muusikud Jelvoli, Dubs, Gustav Doré, Manuel de Falla jne., samuti palju lauljaid ja rääkijaid aitas kaasa. Samuti kirjanikud René Morax, Vogel, Wolf ja Jacob Welti, kõik töötasid Zürichi katsete-teatri tõsise kunstilise väärtuse tõstmiseks.

Olen neid andmeid siit ja sealt kogunud peagu kõigi maade nukkude kohta; siin aga olen kõike seda märkinud selleks, et näha, kuidas üks väike rahvas asutas oma nukuteatri. Miks ei võiks meiega sarnast kollektiivi asutada, selle küllalt huvitava ja huumoriküllase tööala arendamiseks. Ei tahaks uskuda, et ei leidu meie publiku hulgas neid, kel tilgake kuuma verd ja armastust jatkaks nende väikeste sõnakuualeikkude, huumoriküllaste olevuste tarvis.

loolise dokumendiga. Seni on kahevenna Van Eycki olemasolu tõestuseks peetud ladinakeelset pealkirja ühel populütku lõuendil, milles öeldakse, et noorem vend on viinud vanema teose lõpule. Ajaloolased arvasid, et selle pealkirja on teinud Jan, kes nii soovis jäädvastada oma surnud venna mälestust. Renders aga näitab, et see pealkiri on tehtud 17. sajandi alul, kaks sajandit pärast „Talle ohverdamise“ lõpuleviimist. Genti arhiivides on märkmeid „kunstnik Huberti“ ja teise kunstniku „Lubrecht Van Eycki“ olemasolust, kuid pole mingit põhjust kinnitada, et nad oleksid olnud vennad või Jan Van Eycki kaastöölised. Ei tule unustada, et vana Flandrias Van Eycki perekonna nimi oli väga levinud.

Emil Rendersi avastus on kunstiajaloolaste seas äratanud suurt tähelepanu. Berliini Kaiser Friedrichi muuseumi direktor dr. Max Friedländer sõitis Brüggesse, et isiklikult kuulda tõestusi Hubert Van Eycki olemasolematusest.

MATS MÖTSLANE RAHVAVALGUSTAJAKS

Mats Mõtslane elas viimaseil aastail Pärnus, elatades end peamiselt kirjanduslikust tegevusest. Ta viimased romaanid: „Kevadised vood“, „Mäng“, „Mõrane hing“ jne. on kõik Pärnus kirjutatud. Samuti ka ta viimane töö, romaan „Saladulik surm“. Kirjanikul on valminud veel „Kevadised vood“ II jagu ja kogu novelle, kuid nende ilmutamiseks ei näi praegu olevat lootustki.

Tänavu sügisel asus lugupeetud kirjanik elama Tori valda, kus ta valiti „Murru“ algkooli juhatajaks kui endine kauaaegne „rahvaalgustaja“.

LAENU-KUNSTIKOGUST AMEERI-KAS

Euroopa võtab eeskujuga peamiselt ameerika narrustust. Tööpöolest järeletegemist väärivad algatused leiavad siinpool okeani harva järeleaimamiat.

Viimase aja majanduslikud raskused on kutsunud ellu mitmes suuremas ameerika linnas laenu-raamatukogude eeskujul ka laenu-kunstikogud. Kui biblioteegist võib igalüks laenata teatud ajaks raamatu, miks siis pinakoteegist ei võiks laenata samuti pilti? Laenu-pinakoteegid soovivad suurejoonelise reklaamiga peokorraldajatele pilte ja skulptuurteoseid väheseks maksu eest. Pidu korraldav perekond võib niiviisi külaiste vastuvõtu ajaks ehtida oma kodu kunstiteostega, mis viiakse hiljem jälle tagasi. Paljudele laenajaile hakkab aga sageli üks või teine kunstiesem nõnda meeldima, et nad ei raatsi neist enam lahkuda ja omandavad need päriseks.

Nüüd on selle algatuse vääruslikkusest saanud aru ka Pariisi nälgiv kunstnikkond ja Pariisis on asutamisel laenu-pinakoteek. Selle mõttega ligem tutvumine ei oleks vahest liigne eestigi kunstnikele. Küsimusse võiks tulla ka kunstiteoste üürimine kuuviisi, sest osatud muutuvad meil ikka enam ja enam haruldusiks.

LONDONI AJALEHTEDE MUUSEUM

Londonis avati Briti muuseumi ajalehete näitus ajalehete osakonna uues hoones. Ajalehete kogud, milles esindatud kõik Briti lehed ja enamik välismaa lehti, mis ilmunud 1800. aastast alates, olid paisunud nii suureks, et Briti Muuseum oli sunnitud neile ehitama uue hoone. Uus ajalehete muuseum on varustatud kõigi moodsate tehnikasaavutustega. Ta sisaldab 275.000 ajalehete köidet, mis laotud raamaturiu-litele, mille kogupikkus 25 kilomeetrit. Hoone on seespoolt terasega vooderdatud, et vältida tulekahju võimalusi. Hoone müürid on ehitatud helikindlaid ja sumbutavad kõik uluitsalt tungiva müra, et muuseumi tarvitajad võiksid eksitamatult lugeda.

Gilbert Murray, uue muuseumi direktor, toonitas avakõnes, et ajalehed on mitte nii palju sündmustekroonikaks kui ajavaimu dokumentideks, olles ajaloolasele suurepäraseks allikaks ephhido uurimisel.

Soome tänavune kirjastusturg

Soome suur kirjastusühisus „Werner Söderström“ on mullu hoolimata kriisist aastast välja 400 raamatut, seega siis rohkem kui on aastast päevi. Kirjastus ei ole raamatute trüki, võrreldes eelmiste aastatega, kuigi palju vähenenud. Nii suur kirjastamine tuleb sellest, et ühisus annab välja väga mitmeid ainsuga raamatuid. Peale ilukirjanduse anti välja 200 üldteaduslikku raamatut, kümned noorsoo-raamatud, usulisi teoseid, kümmeand ajakirja ja 20 kooliõpikut.

Raamatute läbimüük ei ole halbade aegadest hoolimata nimetamisväärselt vähenenud, vastuoksaks — tänavu on kirjastuse rahaline läbikäik võrreldes mullusega isegi paari miljoni võrra suurenenud. On püütud uute raamatute trükimiseks olla ettevaatlik, kuid neid ilmub ühisusel trükist süiski 350 ümber. Raamatute müük arviliselt on tänavu ainult 5% väiksem kui oli mullu.

Ühisuse kirjastusel ilmuvad tänavu sügisel tüürika alal luuletuskogud Uno Kailaselt, Lauri Viljaselt ja Elina Vaaralt, romaanikirjanikest on tänavu ühisuse kirjastusel oma töid avaldanud Maina Talvio, Arvi Järventaus, Artturi Leimonen, Ester Stålberg, Elsa Hepo- rauta, Toivo Pekkanen, Olavi Kallio, Urho Karhumäki ja Yrjö Koivukari.

Et Soome on kutuurimaa, seda näitavad praegused sügavtrüki pilditeosed. „Suomi kuvina“ (Soome piltides) ilmub tänavu juba kolmandas trükis, uute täiendatud tekstidega. „Suomen maa- ja metsätalous kuvina“ (Soome maa- ja metsamajandus piltides) ja professor

Järve „Meri ja jokikalastus“ (Mere- ja jõekalastus) on hilgeteosed, mille ilmumine praegusel kriisialal teeks au suurrahvalegi. „Suomen maatilat“ (Soome maaomandus) avavad oma kümne tuhande pildiga vaataja silmade ees Soome rahva peamised tööalad.

Viimastel aastatel on Soomes arenenud mitte ainult sügavtrükk, vaid ka mitmevärvtrükk. Neist on hästi õnnestunud Gallén-Kallela Kalevalla pildisari, millele tänavu lisati „Väinämöise paadimatk“ ja „Lemminkäise ema“ suurte seinapiltidena. Ligemal ajal ilmub kodude jaoks kaunis 12-värviline Soome seinakaart. Koolide jaoks antakse välja nelja ruutmeetri suurune põhjamaade ajalooline kaart, mis on heaks kiidetud ka Rootsi koolides tarvitamiseks.

Tänavu ilmus ühisuse kirjastusel ka esimene ajalooline, suurepärase päevapiltidega varustatud „Maailmasõja ajalugu“.

Teine suur Soome kirjastusühisus „Otava“ on oma raskemad ajad mullu sügisest alates kuni tänavu kevadeni läbi teinud. Praegu on kirjanduse läbimüük jälle suurenenud. Kirjastus annab tänavu trükist välja suure „Teaduse- sõnaraamatu“ 4. jao, edasi ilmub Salo- vaara suur „Loomade maailm“ ja Yrjö- Koskise „Soome rahva ajalugu“. Magister Juho Timoselt kirjastatakse „Lennini elulugu“. Ilukirjandust ilmub tänavu sügisel järgmistelt kirjanikelt: Sillanpäält Koguteosed, Aino Kaldalt näidendid, Arvi Kivimaalt, Unto Karrilt, Joel Lehtoselt, Katri Ingmanilt ja Lempi Jääskeläiselt romaanid ja novellid.

SAKSA TÄNAVUNE OOPERI- TOODANG

Kriisi-aeg on vähenanud uudisteoste arvu operilaval Saksamaal, sellest hoolimata on repertuaarides võetud 20 uut helitööd. Alguse teeb Dresdeni riigiteatris d'Albert'i poolelijäänud ooper „Mister Vu“, mille Leo Blech viinud lõpule, järgnevad Schrekeri kaks uut teost „Genti sepp“ (Berliini linnaooperis) ja „Christophorus“ (Freiburgi linnateatris). Müncheni komponist Hans Grimm on loonud ooperi „Önnelik blondiin“. Jenő Hubaylt, kuulsalt Ungari viiuldajalt, tuleb saksakeelsele etendusele 1923. a. loodud ooper „Anna Karenina“ (Duisburgi teatris). Noorema põlve heliloojad on tänavuste uudisteostega arvrikkalt esindatud: Manfred Gurlitt on oma värse ooperi aineks valinud Zola romaani „Nana“, Karlsruhe helilooja Arthur Kusterer valas helidesse Shakespeare'i komöödia „Mida tahate“, Milhaud on kirjutanud ooperi „Euroopa avastamine“ vastukaaluks „Christoph Kolumbusele“. Ernst Viebigu ooper „Uue inimese ehitamine“ tuleb esietendusele Frankfurdis.

Mitmed ooperid on alles teoksil. Nii on veel pooleli Graeneri suur ooper „Hamburgi prints“. Tuleb kahelda, kas Richard Strauss jõuab veel tänavu viia lõpule oma helikomöödia „Arabella“,

kuna kunstnik on vahepeal huvitunud uuest aimest, mille kallale ta tahab asuda.

Johan Strauss sai oma viimasel eluaastal järgmise kirja ühelt pariislanalt:

„Monsieur, olen teie tulisemaid austajaid. Minu silmis teie olete isegi kõrgem kui Lecoq ja Suppé. Mul on teile suur palve: Teatage mulle oma valtseri nimi, mille helisid ma hiljuti kuulsin ja mille noote ma väga tahaksin hankida, kuigi ise ei mängi. See valtser käis nõnda: Tiriri, tiriri, tiriri, diridum, diridum, diridum.“

Johann Strauss ei osanud parimagi tahtmisega täita oma austajanna palvet.

„MAAILMA INIMARMATAJAIM KIRJANIK“

Londoni edukamaid kirjanikke elab vaestemajas. See mister Chris Massie on H. G. Wellsi ja John Galsworthy sõber. Tema septembri alul trükist ilmunud raamatut „Uputus“ müüakse nädalas sadades eksemplarides. Tema sulest on inglise raamatuturule ilmunud veel viis teist raamatut ja neilgi on olnud nii hea levik, et kirjanik on sageli nädalas saanud kinkida 20 naelsterlingut. Massie nimelt kingib vaestele kogu oma teenistuse raamatutest. Seepärast ta elabki

odavas kogukondlikus vaestekodus, kus tal oma elu ülalpidamise ja korteri eest maksa ainult mõned šillingud nädalas.

Ta teenib romaani esimeselt väljaandelt keskmiselt 120 naela ja kulutab kogu selle raha vaestelaste kasvatamiseks. M. loodab, et mõnest tema kasvandikust „kord saab vähemalt parlamendi liige“. Oma viimase raamatu ta kirjutas ainult sel põhjusel, et oli Londoni „põhjakihi- hist“ leidnud 11-aastase tütarlapse, keda ta tahab nüüd oma rahaga „kasvatada inimeseks“. Neli raamatut Massie on kirjutanud vaestemajas, kaks kaitsekraavis Praegu ta on 52-aastane. Inglise ajakirjandus pühendas kirjanikule ta hiljutise sünnipäeva puhul sooje tervitusi.

LEEDU VAIMNE ELU TALVEHOOAJA ALUL

Kaunases on kunsti-hooaeg juba täies käigus. Uksed on avanud ooper, draama ja ballett, on alustanud tööd kõik kunsti- ja haridusasutused. Teatrihooaeg algas 15. septembril, sest leedulased ei tunne veel seda töö intensiivsust, nagu nende vennasrahvas lätlased, kelle teatrid Riias töötavad peagu suve läbi, lõpetades kevadise hooaja juunis ja alustades sügis- hooaja augusti alul. Kaunase teatrihooaeg algas Rahvusteatri direktori Oleka Zilinskase usutlusega ajakirjandusele tema tähelepanekuist oma välismaareisul saksa ja prantsuse teatris.

Leedus on tekkinud mõte korraldada uute riikide teatriolümpiaade. Leedus peetakse võimalikuks eesti, läti ja leedu teatrite omavahelisi küllasõite. Esimeses järjekorras tehakse algus suurrahvaste küllakutsumisega Leetu ja oma kunsti tutvustamisega neile. Kaunasesse saabub prantsuse teatritrupp, kuna leedu ooper või ballett esineb Pariisis. Samuti on läbiraakimised käimas leedu teatrikunsti tutvustamiseks Berliinis Zilinskase kaebas, et leedu mõtteandus ega vaimutegelased ei esine uute probleemidega, mida võiks kasutada uue rahvusliku teatrisuuna arendamisel.

Kaunase rahvusteater alustas hooaega ooper „Aidaga“ Mickevitsi rahvanäiden- diga „Väimees“ ja balletiga „Luigejärv“. Publik ootab üheks aastaks leedu rahvusteatriisse režissööriks palgatud M. Tšehovi töötulemist suure huviga. Tšehov valmistab juba „Hamleti“ lavastamist. Kuna „Hamlet“ Tšehovi juhatusel tuleb lavale ka Riia rahvusteatriis, siis on oodata leedu ja läti rahvusteatri ansambli vastastikke külaskäike.

Algupäranditest tuleb tänavu etendamisega Ciurlione „Rüütli“ ja noore kirjaniku V. Alantise „Pais“. Ooper etendab kuni jõuluni Charpentier' „Louise“ ja kolm Puccini ühevaatuslikku „Il Taboro“, „Öde Angelika“ ja „Gionni“. Uuesti etendatakse „Tosca“. Balleti uudisteosteks Leedu laval oleks Glasunovi „Raimonda“. Ooper saab tänavu uue hea jõu lauljanna Podenaitega, kes möödunud hooajal laulis Milano „Skallas“.

Tänavu on teatri eelarvet kärbitud, tõmmates maha 600.000 litti, kuid jääb järele siiski soliidne summa — 2.400.000 litti.